

Ratkaiseeko

Harrastamisen Suomen malli

harrastamattomuuden?

Hyvistä tuloksista kohti suurempaa visiota

me.

Sisältö

Aluksi	3
Vaikuttavampaa harrastustoimintaa.....	4
HARRASTAMISEN SUOMEN MALLI	5
Jokainen lapsi ansaitsee harrastuksen	6
Valtakunnallista ratkaisua etsimässä	7
OPPEJA ENSIMMÄISILTÄ VUOSILTA	9
Hyviä uutisia: harrastukseen pääsy helpottui.....	10
Kohti suurempaa vaikuttavuutta	13
KEHITYSASKELEITA VUOTEEN 2030	16
Miten jokaiselle varmistetaan vähintään yksi harrastus	17
Voiko malli tarjota jokaiselle harrastuksen	17
Harrastamisen Suomen mallin vaikuttavuutta voidaan vahvistaa paremmalla datalla	20
Me-säätiön suositukset datan hyödyntämiseksi	21
Lopuksi	23
Kiitos	24
Liite: Me-säätiön ehdotukset mittareiksi, vastaajana huoltaja tai huoltaja ja lapsi yhdessä	25

Aluksi

Harrastamisen Suomen mallin kaltaisia ratkaisuja tarvitaan, sillä yhä useampi lapsi jää ilman mielekästä vapaa-ajan tekemistä ja ohjattua harrastusta.

Harrastamisen Suomen malli on yksi viime vuosien merkittävimmistä yrityksistä kaventaa suomalaisten lasten ja nuorten hyvinvointieroja. Maksuton, koulupäivän yhteyteen tuotu harrastus tarjoaa uudenlaisen ratkaisun ongelmaan, joka on kasvanut harrastusten kaupallistumisen ja perheiden eriytyvien resurssien myötä: yhä useampi lapsi jää kokonaan ilman mielekästä vapaa-ajan tekemistä.

Me-säätiön toteuttama selvitys osoittaa, että malli onnistuu jo nyt tavoittamaan kymmeniätuhansia lapsia, joilla ei muutoin olisi mahdollisuutta harrastaa. Harrastusryhmät koetaan turvallisiksi, yhteisöllisiksi ja hyvinvointia vahvistaviksi. Samalla data paljastaa keskeisiä kehityskohtia: ryhmäytyminen, ystä-

vyyssuhteet ja osallisuuden kokemukset eivät toteudu kaikille tasavertaisesti, ja erityisesti maahanmuuttajataustaisten sekä sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevien lasten kiinnittyminen harrastuksiin on hauraampaa.

Tämä julkaisu tarkastelee Harrastamisen Suomen mallia datan, historian ja tulevaisuuden skenaarioiden kautta. Se pyrkii tarjoamaan ratkaisuja siihen, miten mallista voidaan rakentaa aidosti yhdenvertaisuutta lisäävä ratkaisu.

Mallin potentiaali on huomattava. Nyt ratkaistavana on, miten Harrastamisen Suomen mallia kehitetään vaikuttavaksi kokonaisuudeksi, joka varmistaa, ettei yksikään lapsi tai nuori jää harrastusten ulkopuolelle.

Vaikuttavampaa harrastustoimintaa

Haluamme Me-säätiössä olla mukana rakentamassa Suomea, jossa yksikään lapsi tai nuori ei jää syrjään. Olemme siksi etsineet, tutkineet, esitelleet ja tukeneet erilaisia toimenpiteitä, jotka auttavat ratkomaan syrjäytymisongelmaa. Datan avulla voidaan todentaa, millaisia keinoja syrjäytymisen ehkäisyyn on tarjolla. Ymmärrämme syrjäytymisen ilmiönä, joka voi alkaa jo lapsuudessa ja nuoruudessa.

Tutkimusten mukaan ohjatulla vapaa-ajalla ja harrastamisella voi parhaimmillaan olla suuri merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäjänä: harrastaminen voi tukea lasten ja nuorten kehitystä, osallisuutta ja kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Vapaa-ajan ja harrastamisen kentän tietopohja vaihtelee. Parempaa tietoa harrastustoiminnan vaikutuksista tarvitaan, jotta niukkenevat resurssit voidaan ohjata kohdenetummin: erityisesti sellaiseen toimintaan, jolla voidaan edistää lasten ja nuorten hyvinvointia.

Me-säätiössä suuntaamme katseemme erityisesti niihin lapsiin ja nuoriin, joilla on suurempi riski jäädä syrjään yhteiskunnan toiminnasta. Vapaa-ajan vietto eriytyy jo varhain ja moni lapsi ja nuori jää paitsi hyvinvointia edistävästä ohjatusta vapaa-ajan toiminnasta.

Tilastokeskuksen vuoden 2023 tiedon mukaan Suomessa

179 000

alle 18-vuotiaista elää köyhyys- ja syrjäytymisriskissä.

Harrastamisen Suomen malli

Lähtökohtana harrastus jokaiselle

Jokainen lapsi ansaitsee harrastuksen

Kaikille mahdollinen harrastaminen oli sotien jälkeisessä Suomessa iso, kansallinen projekti. Harrastus kasvattaa ja pitää poissa pahan-teosta, uskottiin. Tätä pidettiin myös harrastamisen tavoitteena, ei esimerkiksi kilpailemista huipputasolla.

Nuorisotutkija **Mikko Salasuo** kirjoittaa Nuorten vapaa-aikatutkimus -julkaisussa (2020), että harrastamisen uskottiin ehkäisevän eristäytymistä ja joutilaisuutta. Se oli tapa kontrolloida nuorison lisääntyvää vapaa-aikaa.

“Lisäksi ohjattua harrastamista pidettiin tärkeänä vastavoimana populaarikulttuurille ja muille ‘ajanhukaksi’ katsotuille nuorison vapaa-ajan vieton tavoille”, Salasuo kirjoittaa.

Nuorisotutkija Tommi Hoikkalan väitös-kirjassa asia muotoillaan niin, että 90-luvun

alkuun tultaessa harrastaminen oli niin keskeistä, että sen ajateltiin olevan kuin rokotus murrosikää vastaan.

1990-luvulla kollektiivinen käsitys alkoi muuttua. Harrastamisesta alkoi tulla maksullinen palvelu, jota myydään asiakkaalle. Tämä oli ajan henki julkishallinnossa: on palveluntuottajia ja palvelun ostajia. Harrastaminen muuttui ostettavaksi hyödykkeeksi ja harrastusten vetäminen vähintäänkin sivutyöksi silkan vapaaehtoistoiminnan sijaan. Harrastusten hinnat nousivat nopeasti. Ne saattoivat jopa kaksin- tai kolminkertaistua kymmenessä vuodessa. Harrastamisen kesto sen sijaan alkoi lyhentyä: harrastuksia lopetetaan enemmän ja nuorempana kuin ennen.

Lasten ja nuorten kohdalla muutos on tarkoittanut sitä, että harrastamisen mahdollisuudet ovat eriytyneet. Lätkeä pelaavat ne, joilla on varaa. Musiikkiopistossa soittavat ne, joilla on varaa ja jotka läpäisevät pääsykokeet.

Harrastamisen kasvatuksellisten tavoitteiden rinnalle on tullut kaupallisia ja kilpailullisia tavoitteita.

Sirkuksessa käyvät ne, joilla on varaa ja joiden vanhemmat tietävät, että sirkus on ylipäättään mahdollinen harrastus.

Mikko Salasuo sanoo, että polarisoituminen näkyy tutkimuksissa selvästi. Harrastuksissa käy yhä valikoituneempi joukko, se maksaa entistä enemmän – ja silti julkinen sektori panee harrastamiseen rahaa enemmän kuin aiemmin. Myös ohjatun harrastustoiminnan tavoitteet ovat eriytyneet. Kasvatuksellisten tavoitteiden rinnalle ja sijalle on tullut kaupallisia ja kilpailullisia tavoitteita.

Harrastaminen ei enää kaikilta osin vastaa alkuperäistä ideaa: kaikille kuuluvaa, kasvatuksellista toimintaa, joka tähtää lapsen

hyvinvoinnin parantamiseen. Samalla siitä on tullut entistä hankalammin saavutettavaa lapsille ja nuorille, joiden perheissä on vähäiset resurssit, esimerkiksi niukkuutta rahasta ja sosiaalisista pääomista.

Valtakunnallista ratkaisua etsimässä

Tutkimusten mukaan harrastaminen voi vahvistaa heikossa asemassa olevien lasten ja nuorten resilienssiä ja pärjäävyyden kokemusta. Tämä edellyttää, että harrastuksesta löytyy turvallisia aikuisia ja lapset löytävät sieltä ystäviä ja kokevat kuuluvansa ryhmään.

Mikko Salasuo korostaa, että osallisuus, kokemus kuulumisesta, kaverit ja mielekäs tekeminen missä tahansa ryhmässä suojaavat myöhemmältä syrjäytymiseltä.

“Harrastus on vain väline näiden saavuttamiseen, eli harrastus voi suojata myöhemmältä syrjäytymiseltä, mutta se ei ole mikään automaatti, on niin monenlaisia ja monella tavalla toteutettuja harrastuksia.”

Jos Suomessa halutaan tosissaan, että jokaisella lapsella on merkityksellinen harrastus, pitää löytää lisää keinoja sen varmistamiseen, että mukaan pääsevät myös heikommassa asemassa olevat. Tässä ei riitä usko siihen, että vaikkapa jalkapalloa pelaavat “kaikki” ja että se on “kansainvälinen kieli”, joka tasoittaa erot erilaisten pelaajien välillä.

Maksuton, koulupäivän yhteydessä järjestetty harrastus on havaittu tehokkaaksi tavaksi mahdollistaa harrastaminen kaikille taustoista riippumatta. Tätä mallia kutsutaan nimellä Harrastamisen Suomen malli (HSM).

Me-säätiön keräämät ja analysoimat tilastot kertovat, että malli mahdollistaa harrastuksen myös merkittävälle osalle sellaisista lapsista, jotka eivät aiemmin osallistuneet harrastuksiin.

HSM pyrkii paikkaamaan tilannetta, joka on syntynyt harrastamisen kaupallistuttua. Tavoitteena on, että jokaisella lapsella olisi mielekäs ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallia hallinnoi opetus- ja kulttuuriministeriö. Lukuvuodella 2025–2026 Suomen mallia tuetaan 14,5 miljoonalla eurolla, ja vuonna 2025 mallille myönnettiin pysyvä viiden miljoonan euron tasokorotus. Valtion rahoituksen lisäksi mallia rahoittavat kunnat omavastuuosuudellaan.

Rahoituksella järjestetään noin 10 000 maksutonta harrastuskerhoa lapsille ja nuorille. Ne tavoittavat noin neljänneksen Suomen peruskoululaisista. Malli halutaan laajentaa koskemaan myös toisen asteen opiskelijoita.

Kouluterveyskyselyyn
perustuvan arvion
mukaan noin

168 000

koululaista ei osallistu
säännölliseen,
ohjattuun harrastus-
toimintaan.

Noin

120 000

lasta ja nuorta
elää pienituloisessa
perheessä.
Määrän ennustetaan
kasvavan.

Oppeja ensimmäisiltä vuosilta

Tuloksia mallin tavoittavuudesta ja vaikutuksista

Hyviä uutisia: harrastukseen pääsy helpottui

Me-säätiön toteuttaman selvityksen pohjalta voidaan todeta, että Harrastamisen Suomen mallin tulokset olivat myönteisiä:

- **16 prosenttia** Harrastamisen Suomen mallin harrastusryhmiin osallistuneista lapsista ja nuorista ei ole osallistunut muuhun harrastustoimintaan edeltävän kuuden kuukauden aikana. Malli lisäsi siis harrastamista erityisesti ryhmissä, joissa on aiemmin ollut harrastamisen esteitä. Arviomme mukaan valtakunnallisesti mukaan saatiin noin 23 000 sellaista lasta ja nuorta, jotka eivät muuten pääsisi harrastamaan.
- **35 prosenttia** harrastajista elää pienituloisissa perheissä. Maksuton malli sai siis mukaan noin 50 000 lasta tai nuorta perheistä, joissa harrastamisen kustannukset voivat vaikeuttaa harrastuksiin pääsyä. Väestötasolla pienituloisissa perheissä elää noin 11 prosenttia lapsista ja nuorista, joten

Harrastamisen Suomen mallin ryhmät onnistuivat tavoittamaan pienituloisten perheiden lapsia yli väestötason.

- Harrastusryhmiin osallistuttiin perhe-taustasta riippumatta: **58 prosentilla** osallistujista ei ollut taustassaan mitään sosioekonomisia riskitekijöitä, mutta mukaan saatiin myös paljon heitä, joiden perhetilanne tai -tausta voisivat nostaa osallistumisen kynnyistä. Sosioekonomisiksi riskitekijöiksi luetaan pienituloisuuden lisäksi vanhempien matala koulutustaso, vanhempien pitkittynyt kotona olo esimerkiksi pitkäaikaisen työttömyyden vuoksi ja yksinhuoltajuus.
- **11 prosenttia** harrastajista on perheistä, joissa kotikielenä on muu kuin suomi tai ruotsi. Väestötasolla 12 % lapsista ja nuorista elää vieraskielisissä perheissä. Harrastamisen Suomen mallin ryhmät tavoittivat lähes väestötasoa vastaavan määrän lapsia ja nuoria, joiden kotikielenä on muu kuin suomi tai ruotsi. Tätä voidaan pitää onnistumisena erityisesti siksi, että

Lukuvuonna 2024-2025
Me-säätiö toteutti
vaikuttavuusarvioinnin
Harrastamisen Suomen
mallista yhdessä
21 kunnan kanssa.

Arviointi sisälsi kolme
kyselykierrosta, joihin
osallistui yhteensä
6904 vastaajaa.

Huoltajat vastasivat
kyselyihin yhdessä
lastensa kanssa.

Kolmen kyselykierroksen
**keskimääräinen
vastausprosentti oli 18.**

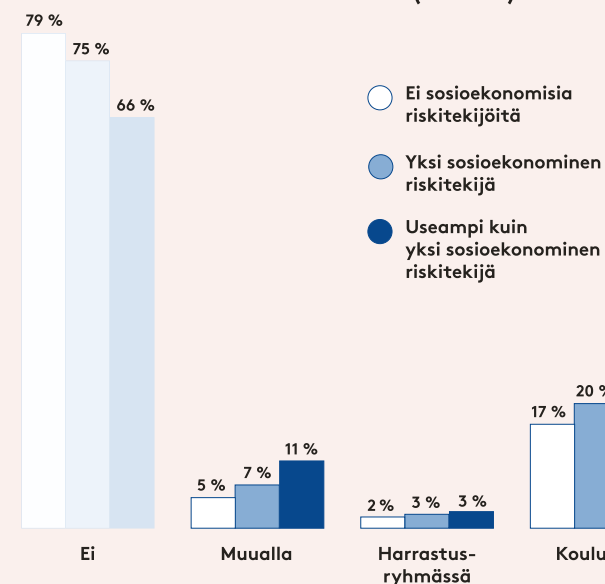
tutkimusten mukaan maahanmuuttaja-taustaisissa perheissä harrastetaan vähemmän.

Urheiluseurat ovat merkittäviä harrastustoiminnan toteuttajia. Maksuttomat, koulupäivän yhteydessä toteutettavat HSM-ryhmät tavoittavat urheiluseuroja monimuotoisemman harrastajajoukon.

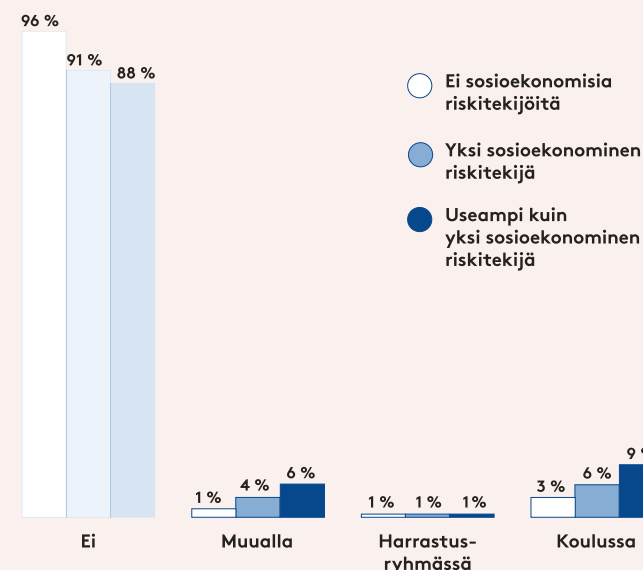
Me-säätiön ja 73 urheiluseuran kanssa kerätyn datan mukaan vain 6 prosenttia urheiluseurojen harrastajista tulee vieraskielisestä perheestä.

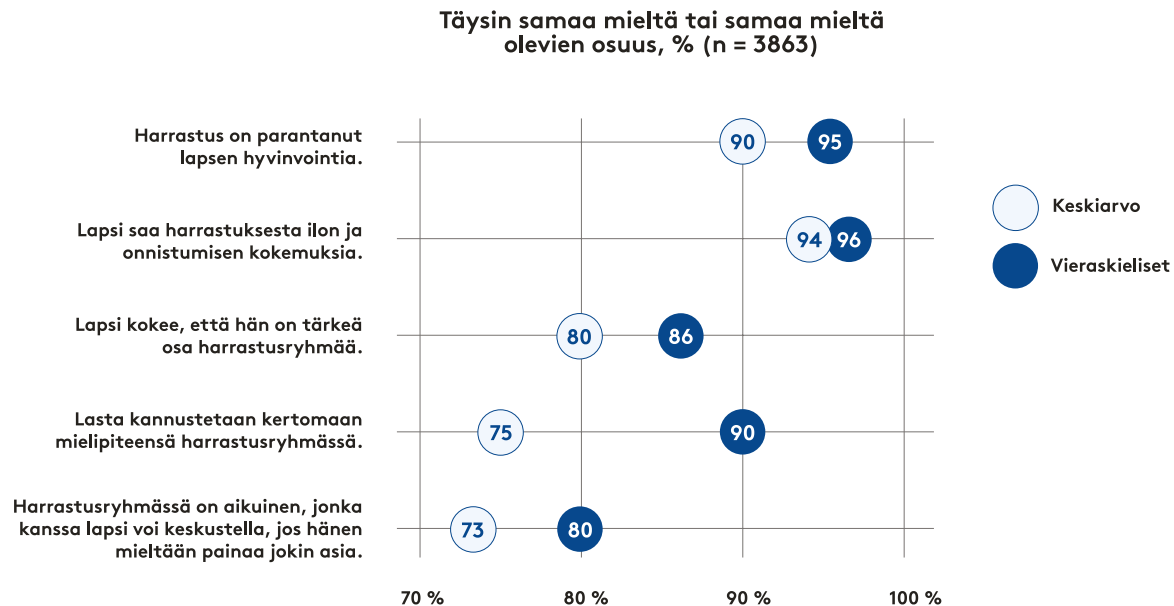
- **94 prosenttia** kertoi osallistuvansa vähintään yhteen koulupäivän yhteydessä olevaan harrastukseen lähes joka viikko. Tämä osoittaa, että koulupäivään yhdistettynä ryhmät sitouttavat valtaosan osallistujista hyvin. Lisäksi, jopa **81 prosenttia** osallistujista haluaa jatkaa ohjattua harrastusta koulupäivän yhteydessä seuraavalla lukukaudella. Harrastaminen koulupäivän yhteydessä ei kuitenkaan rajoita muuta harrastamista: **72 prosenttia** kertoo osallistuvansa myös muuhun säännölliseen harrastukseen HSM-ryhmän ohella.
- Valtaosa lapsista ja nuorista kokee Harrastamisen Suomen mallin ryhmät turvallisina harrastusympäristöinä: kiusaamista on kokenut vain 2 prosenttia ja rasismia tai syrjintää vain yksi prosentti osallistujista. Samoista lapsista huomattavasti suurempi osa kokee kiusaamista, rasismia tai syrjintää koulussa tai muualla, joten harrastusryhmät ovat monelle kiusaamisesta vapaita paikkoja. Turvallinen harrastusympäristö toteutui sosioekonomisesta taustasta riippumatta.

On kokenut kiusaamista viimeisen 6 kuukauden aikana (n=3863)

On kokenut syrjintää ja/tai rasismia viimeisen 6 kuukauden aikana (n=3863)

- Harrastamisen Suomen mallin ryhmillä oli myönteisiä vaikutuksia harrastajien hyvinvointiin. **90 prosenttia** osallistujista kertoo ryhmien vaikuttaneen myönteisesti hyvinvointiin ja **94 prosenttia** on kokenut ilon ja onnistumisen kokemuksia. Valtaosa koki myös muut sosiaaliset vaikutukset hyväksi: **80 prosenttia** kokee olevansa tärkeä osa ryhmää ja **75 prosenttia** kokee, että heidän mielipiteitään kuullaan. Vieraskielisten perheiden lasten kokemus oli jopa myönteisempi kuin suomen- tai ruotsinkielisillä lapsilla.

Me-säätiön selvityksen keskeisimmät tulokset osoittavat, että mallissa on paljon potentiaalia: se on onnistunut tavoittamaan kymmeniätuhansia lapsia ja nuoria, jotka eivät muuten pääsisi harrastuksen piiriin, ja ryhmiin osallistuneet lapset ovat kokeneet ryhmät turvalliseksi esimerkiksi koulun turvallisuuteen verrattuna.

Seuraavassa kappaleessa esittelemme datan valossa kehityskohtia, joihin huomion kiinnittämällä mallin kehitystä voidaan jatkaa edelleen suotuisaan suuntaan.

Kuntien välillä on paljon vaihtelua siinä, miten sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat ja maahanmuuttajataustaiset lapset pääsevät mukaan.

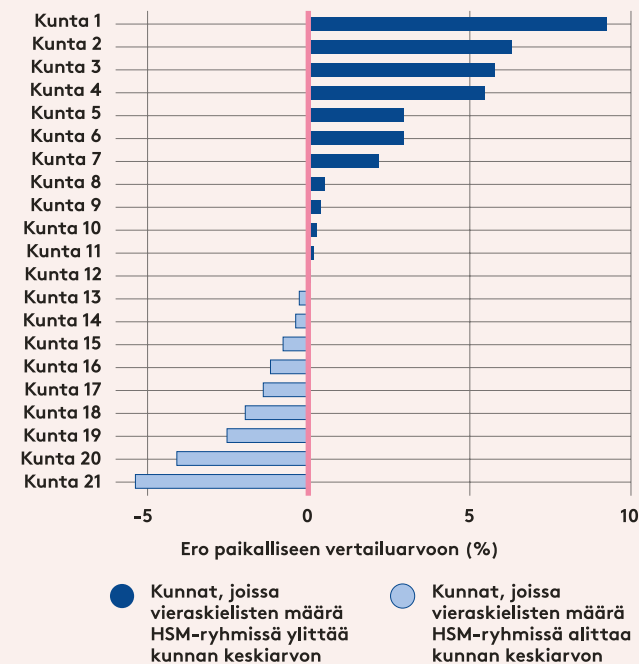
Kohti suurempaa vaikuttavuutta

Me-säätiön toteuttaman selvityksen tulokset osoittavat, että Harrastamisen Suomen mallilla on paljon potentiaalia tukea tasavertaisia harrastusmahdollisuuksia.

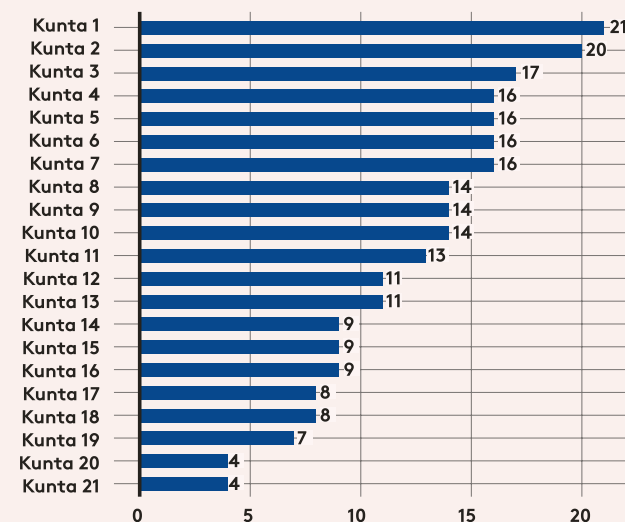
Datan perusteella mallissa on kuitenkin useita kehityskohteita, jotta mallin positiiviset vaikutukset ulottuisivat koko osallistujajoukkoon:

- Kuntien välillä on suuria eroja siinä, miten maahanmuuttajataustaisten perheiden lapset osallistuvat Harrastamisen Suomen mallin ryhmiin. Monissa kunnissa maahanmuuttajaperheistä tulevat lapset ja nuoret ovat aliedustettuina osallistujajoukossa. Maahanmuuttajataustaisten lasten osuutta on tarkasteltu suhteessa kunnan keskiarvoon.
- Kuntien välillä on myös paljon vaihtelua siinä, miten lapset ja nuoret, joiden perheissä on kasautunutta huono-osaisuutta, pääsevät mukaan. Näiden osallistujien osuus vaihtelee neljästä prosentista 21 prosenttiin.

Vieraskielisten lasten tavoittaminen suhteessa kunnan keskiarvoon

Lasten tavoittaminen, joiden perheissä on kasautunutta huono-osaisuutta (% kaikista osallistujista)

Harrastuksen lopettamisen syy (n=507)

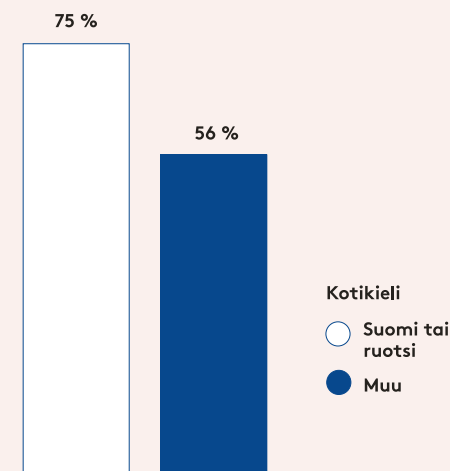

- **Yksinäisyyden kokemus harrastusryhmissä, mutta myös koulussa ja muualla vapaa-ajalla näkyy joidenkin lasten ja nuorten kokemuksissa vahvana.**
 - 44 prosenttia maahanmuuttajataustaisista lapsista kokee, ettei heillä ole hyvää ystävää harrastusryhmässä. Suomalaisista lasten kohdalla vain 25 prosenttia kokee, ettei heillä ole ystävää harrastusryhmässä.
 - Vastaava ero on nähtävillä perheen sosioekonomisen taustan mukaan: lapsista,

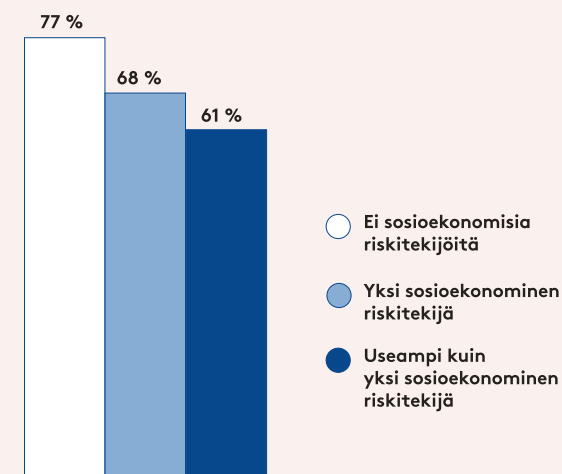
joiden perheessä on kasautunutta huonosuoraisuutta, 39 prosenttia kokee, ettei heillä ole hyvää ystävää ryhmässä (vs. 23 % niillä, joilla ei ole sosioekonomisia riskitekijöitä)

- **Harrastukseen sitoutumisen kannalta ystävyysuhteilla on suuri merkitys:**
 - Ilon kokemusten puuttumisen lisäksi ystävyysuhteiden puute harrastusryhmässä on merkittävä syy harrastuksen lopettamisen taustalla.

Yksi tai useampi hyvä ystävä harrastusryhmässä (n=3863)

Yksi tai useampi hyvä ystävä harrastusryhmässä (n=3863)

- Vieraskielisten perheiden lapset sekä sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevat lapset lopettavat harrastusryhmän todennäköisemmin kuin muut. Vieraskielisten perheiden lapsista 26 prosenttia lopetti vähintään yhden harrastusryhmän lukuvuoden aikana, kun suomen- ja ruotsinkielisten harrastajien keskuudessa vastaava luku on 15 %. 21 prosenttia lapsista, joiden perheessä on kasautunutta huono-osaisuutta, lopetti harrastusryhmän lukuvuoden aikana, vastaava luku oli 13 % niiden lasten keskuudessa, joiden perheessä ei ollut sosioekonomisia riskitekijöitä. Harrastusryhmän lopettaneet eivät välttämättä lopettaneet HSM-harrastusta kokonaan, osa heistä jatkoi toisessa harrastusryhmässä. Halu kokeilla uutta harrastusta oli yleinen syy harrastusryhmän lopettamiseen.

Harrastamisen Suomen malli tavoittaa hyvin lapsia erilaisista lähtökohdista. Saavutettavuus ei kuitenkaan yksin takaa sitä, että lapset ja nuoret kiinnittyvät harrastukseen, kokevat olevansa tärkeä osa ryhmää ja pysyvät mukana pitkäkestoisesti.

Sitoutumisen vahvistamisessa Harrastamisen Suomen mallin ryhmissä tulisi kiinnittää erityistä huomiota ystävyysuhteiden muodostumiseen, ryhmäytymiseen ja osallisuuden

Kun kunta järjestää nuorten harrastustoimintaa, sen tulee kuulla nuoria heidän harrastustoiveistaan, yhteen sovittaa olemassa olevia harrastamisen hyviä toimintatapoja sekä edistää koulun ja harrastuksen järjestäjien yhteistyötä. Kunnan tulee laatia koulukohtainen harrastussuunnitelma nuorten kuulemisesta saatujen tietojen perusteella. Kunnan tulee huolehtia, että harrastuksen järjestäjällä on tiedot ja taidot sen harrastuksen ohjaamiseen, josta harrastuksen järjestäjä vastaa nuorten harrastustoiminnassa. Nuorisolaki 12 a §

kokemukseen, mikä luo hyvän pohjan pitkäkestoiselle harrastamiselle. Mallin harrastusryhmissä järjestäjää ohjataan noudattamaan korkeaa pedagogista laatua. Ohjaajan osaaminen voi olla avainasemassa osallistujien sosiaalisten suhteiden vahvistamisessa ja hyvinvoinnin edistämisessä.

Erityisen arvokasta sosiaalisten suhteiden vahvistaminen harrastusryhmissä on sellaisille lapsille ja nuorille, jotka elävät esimerkiksi yksinhuoltaja- tai maahanmuuttajaperheissä, tai perheissä, joissa on pienituloisuutta tai työttömyyttä.

Lopettamisen syy: vieraskielinen (n=82)

Lopettamisen syy: useampi kuin yksi sosioekonominen riskitekijä (n=94)

Kehitysaskeleita vuoteen 2030

Harrastamisen Suomen mallin vaikuttavuuden varmistaminen

Miten jokaiselle varmistetaan vähintään yksi harrastus

Harrastamisen Suomen mallin tarkoituksena on ollut löytää ratkaisu siihen, miten jokainen suomalainen lapsi ja nuori saisi mieluisan harrastuksen. Mallin piirissä harrasti lukuvuodella 2024–2025 jo 143 000 lasta ja nuorta, joten pienimuotoisesta toiminnasta ei ole kyse: mallin kautta tavoitetaan enemmän harrastajia kuin minkään muun yksittäisen harrastuksen kautta.

Mikäli mallin halutaan saavuttavan alkupe-
räisen, kirjaimellisen tavoitteensa – sen, että jokaisella lapsella ja nuorella olisi harrastus – tulee huomiota kiinnittää erityisesti nykyisiin katvealueisiin: ketkä jäävät edelleen paitsi harrastuksista ja miten varmistetaan, ettei yksikään lapsi tai nuori jää syrjään harrastuksesta. Samalla on hyvä muistaa, että jokainen

lapsi ja nuori ei halua tai voi harrastaa ohjastusti.

Mallia rahoittavilta, järjestäviltä ja toteuttavilta tahoilta vaaditaan rohkeutta tunnistaa erityisesti mallin nykyiset katvelueet, kehittää niitä ja etsiä uusia ratkaisuja. Joskus on välttämätöntä myös kyseenalaistaa mallin alkuperäisen toteutuksen ongelmakohtia.

Voiko malli tarjota jokaiselle harrastuksen

Mallin suurin vaikuttavuus syntyy, jos ryhmiin saadaan mukaan mahdollisimman paljon lapsia, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta harrastaa. Tämän lisäksi on tärkeää tuoda yhteen lapsia erilaisista perhe- ja harrastustaustoista: sosiaalisen vahvistamisen ytimessä on tuoda erilaisista lähtökohdista olevia osallistujia

**Yhteiskunnan
eriytymisen
ehkäisemiseksi on
välttämätöntä,
että Harrastamisen
Suomen malli
ei luo uutta,
epätasa-arvoa
lisäävää kerrosta
harrastamisen
kenttään.**

Harrastamisen Suomen mallista saadaan kestävä menestystarina vain, jos se onnistuu luomaan hyvinvointia kaikille lähtökohdista riippumatta.

osaksi samaa ryhmää. Harrastamisen Suomen mallista saadaan kestävä menestystarina vain, jos se onnistuu tavoittamaan osallistujia monenlaisista taustoista ja luomaan hyvinvointia kaikille lähtökohdista riippumatta.

Lukuvuonna 2024–2025 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitus Harrastamisen Suomen mallille oli 14 miljoonaa euroa. Me-säätiön arvion mukaan saatiin 23 000 sellaista lasta ja nuorta, joilla ei ollut aiemmin mahdollisuutta harrastukseen (16 % kaikista osallistujista).

Harrastamisen Suomen mallia on onnistuttu kustannustehokkaasti levittämään jo yli 250 kuntaan ympäri Suomen puolella vuosikymmenessä. Jos huomioidaan vain valtion myön-

tämä rahoitus mallille, 14 miljoonaa euroa, oli yhden harrastajan kustannus valtiolle sadan euron luokkaa lukuvuonna 2024–2025: tämä on kohtuullinen kustannus laadukkaasta, säännöllisestä ja koko vuoden kestävästä harrastuksesta. Vuonna 2025 mallille myönnettiin pysyvä viiden miljoonan euron tasokorotus.

Olemme luoneet Harrastamisen Suomen mallille kolme eri tulevaisuusskenaariota, joiden lähtökohtana ovat lukuvuonna 2024–2025 kerätyt tulokset. Yksinkertaistettujen skenaarioiden tarkoitus on auttaa hahmottamaan, miten erilaiset valinnat voivat ohjata mallin etene mistä kohti tavoitetta, jossa jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollistetaan mieluisa harrastus.

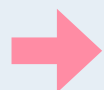

SKENAARIO 1

Rahoituksen tasokorotuksen myötä Harrastamisen Suomen malli laajentuu

Harrastamisen Suomen malliin osallistuvien lasten ja nuorten määrä kasvaa rahoituksen kanssa samassa suhteessa. Aiemmin harrastamattomien osuus pysyy ennallaan. Malli laajentuu uusiin kuntiin.

Valtion 20 miljoonan rahoituksella vuonna 2030 mallin piirissä on 204 000 osallistujaa, aiemmin harrastamattomien osuus on edelleen 16 prosenttia.

Tässä skenaariossa on mahdollisuus tavoittaa **33 000**

osallistujaa, jotka eivät harrastaneet aiemmin ohjatusti. Jos kaikki lisäresurssit ohjataan mallin laajentumiseen, on riskinä, että aiemmin harrastamattomien osuus alkaa laskea.

SKENAARIO 2

Rahoituksen tasokorotus kohdistetaan aiemmin harrastamattomien tavoittamiseen

Harrastamisen Suomen malliin osallistuvien lasten ja nuorten määrä pysyy ennallaan, mutta aiemmin harrastamattomien osuus kasvaa rahoituksen kanssa samassa suhteessa. Tasokorotus kohdistetaan heikommassa asemassa olevien lasten ja nuorten tavoittamiseen.

Valtion 20 miljoonan rahoituksella vuonna 2030 mallin piirissä on 143 000 osallistujaa, aiemmin harrastamattomien osuus kasvaa 23 prosenttiin.

Tässä skenaariossa on mahdollisuus tavoittaa **33 000 osallis-**

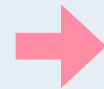
tujaa, jotka eivät harrastaneet aiemmin ohjatusti. Jos kaikki lisäresurssit ohjataan kohdennettuihin toimenpiteisiin, on riskinä, että malli aletaan nähdä vain osalle suunnattuna mahdollisuutena.

SKENAARIO 3

Rahoitus kasvaa tasokorotetusta määrästä tuloksiin perustuen

Harrastamisen Suomen mallin rahoitus kasvaa tuloksiin perustuen 25 miljoonaan euroon. Osallistuvien lasten ja nuorten määrä sekä aiemmin harrastamattomien osuus kasvavat rahoituksen kanssa samassa suhteessa, puolet kasvusta suuntautuu osallistujamäärään ja puolet aiemmin harrastamattomien osuuteen.

Valtion 25 miljoonan rahoituksella vuonna 2030 mallin piirissä on 199 000 osallistujaa, aiemmin harrastamattomien osuus kasvaa 22 prosenttiin.

Tässä skenaariossa on mahdollisuus tavoittaa **44 000**

osallistujaa, jotka eivät harrastaneet aiemmin ohjatusti. Rahoituksen kasvu tasokorotetusta määrästä edellyttää, että malli pystyy myös jatkossa osoittamaan tavoitteiden mukaisia tuloksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tiedottaa, että lukuvuonna 2026-2027 mallin avustuksiin käytetään noin 20 miljoonaa euroa. Tämä on 43 prosenttia enemmän kuin lukuvuonna 2024-2025. Yksinkertaisuuden vuoksi emme ota skenaarioissa huomioon kuntien omavastuuosuutta.

Me-säätiön arvion mukaan Harrastamisen Suomen mallilla on mahdollisuus tarjota harrastus noin 33 000–44 000 aiemmin harrastamattomalle lapselle ja nuorelle.

Harrastamisen Suomen mallin pysyvä taso-korostus mahdollistaa mallin laajentamisen, mutta 20 miljoonan euron valtion rahoituksella malli voi laajimmillaankin tavoittaa alle viidenneksen (20%) niistä lapsista ja nuorista, jotka eivät vielä harrasta. Kouluterveyskyselyyn perustuvan arvion mukaan Suomessa on noin 168 000 kouluikäistä lasta ja nuorta, jotka eivät osallistu säännölliseen ohjattuun harrastukseen. Koko tämän joukon sekä jo harrastavien lasten ja nuorten mukaan saaminen ei ole realistista Harrastamisen Suomen mallin nykypuitteissa.

Mallin sisällä ja rinnalla tarvitaan siis uusia ratkaisuja sekä lisäpanostusten tarpeen arviointia, jotta tavoite jokaiselle lapselle ja nuorelle maksuttoman ja mieluisan harrastuksen mahdollistamisesta voi toteutua. Tuloksiin perustuva rahoituksen kasvu seuraavan viiden vuoden aikana voi olla perusteltua, jos mallin avulla voidaan edelleen lisätä ohjattua harrastamista sekä kaikkien harrastajien hyvinvointia.

Malli tulee säilyttää kaikille avoimena siten, että siihen voivat osallistua koululaiset harrastus- ja perhetaustasta riippumatta. Mallin

sisällä on kuitenkin kohdennettava resursseja sen varmistamiseen, että harrastus- ja perhetausta ei nouse osallistumisen esteeksi. Mallin universaali luonne ja esimerkiksi, kohdennetut viestinnälliset panokset eivät ole toisiaan poissulkevia.

Harrastamisen Suomen mallin vaikuttavuutta voidaan vahvistaa paremmalla datalla

Harrastamisen Suomen malli on rakennettu vahvasti universalismin periaatteiden varaan. Mallia ei nykyisellään ole suunnattu tavoittamaan vain kaikkein huono-osaisimpia lapsia ja nuoria, vaan pikemminkin kaikkia lapsia ja nuoria.

Parhaimmillaan tämä johtaa siihen, että Harrastamisen Suomen mallin ryhmät luovat siltoja erilaisista sosioekonomisista, kulttuuritai harrastustaustoista tulevien lasten välille. Siksi mallin toiminnan suunnittelussa olisi hyvä tietoisesti tähdätä siihen, että ryhmät tavoittavat erilaisista lähtökohdista tulevia osallistujia.

Universalismissa – tai ”kaikille kaikkea” -ajattelussa – on vaaransa: jätetäänkö liikaa perheiden tai yksilöiden varaan siinä, että jokainen löytää harrastuksen pariin ja saa riittävät tiedot ilmoittautumisesta ja toiminnasta?

**Nykyrahoituksella
Harrastamisen
Suomen malli voi
tavoittaa enintään
20 %
lapsista ja nuorista,
jotka eivät vielä
harrasta.**

Parempi tavoitteenasetanta ja parempi tietopohja voi auttaa ymmärtämään, millaisia katvealueita toiminnalla tällä hetkellä on ja missä onnistutaan. Me-säätiö suosittelee mallin kehittämistyön pohjaksi kansallista, yhdenmukaista tiedonkeruun tapaa ja kuntakohtaisia tavoitteita, jotka tukevat Harrastamisen Suomen mallin vaikuttavuuden vahvistamisessa.

Me-säätiön suositukset datan hyödyntämiseksi

Nuorisolaki määrittää Harrastamisen Suomen mallille keskeiset tavoitteet, joiden mittamiseen tarvitaan sopivat indikaattorit. Kun yhteiset tavoitteet ovat selvillä, on helpompi nostaa esiin onnistumisia ja hyviä käytäntöjä.

Me-säätiön selvitystyön aikana huomattiin, että kuntatasoinen tiedonkeruu, ilmoittautumisjärjestelmät sekä palautteenkeruun menettelmät vaihtelivat runsaasti. Osassa kunnista oli tarkka tieto jokaiseen ryhmään osallistuvasta, osassa taas tiedonkeruu ja yhteydenpito harrastajiin oli jätetty pääosin harrastuksen järjestäjien vastuulle.

Me-säätiön suositus on, että Harrastamisen Suomen mallille luodaan yhtenäinen tiedonkeruun ja seurannan järjestelmä, joka tukee kuntia kehittämään toimintaa – yhdenver-

taiseen ja hyvinvointia edistävään suuntaan. Tiedonkeruun toteuttamista osana olemassa olevia palautekyselyjä voidaan myös harkita. Tueksi tarvitaan sekä tilastotietoa että osallistujilta kerättyä subjektiivista tietoa. Jotta valtakunnallisesta mallista saadaan vertailukelpoisia ja kehittämistyötä tukevia tuloksia, tulisi käytössä olla kunnasta riippumatta samat indikaattorit ja yhteinen tiedonkeruun tapa.

Nuorisolakiin kirjatun mukaisesti Harrastamisen Suomen mallin keskeisiksi tavoitteiksi voidaan tulkita kouluikäisten yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien lisääminen sekä hyvinvoinnin edistäminen. Kansalliset ja kuntakohtaiset tavoitteet tulisi asettaa tämän mukaisesti.

Kuntatasoinen tilastotieto auttaa ymmärtämään, keitä harrastusten piiriin pitäisi tavoitella. Tilastotiedon perusteella voidaan tunnistaa, millä alueilla ja kuinka paljon on lapsia, joilla on suurempi riski jäädä syrjään. Harrastustarjontaa kannattaa painottaa erityisesti sellaisille alueille, joissa harrastamattomuutta on paljon tai tarjontaa muuten vähän.

Koululaiskyselyn ohella säännölliset ja yhdenmukaiset seurantakyselyt osallistujille ja heidän perheilleen ovat toimiva keino kontrolloida sitä, mihin suuntaan malli kehittyy.

**Nuorisolakiin
kirjatun mukaisesti
Harrastamisen
Suomen mallin
keskeisiksi
tavoitteiksi voidaan
tulkita kouluikäisten
yhdenvertaisten
harrastus-
mahdollisuuksien
lisääminen sekä
hyvinvoinnin
edistäminen.**

Me-säätiön toteuttamaan selvitykseen perustuvat ehdotukset mallin mittareiksi:

HARRASTAMATTOMUUS

Kerätään tietoa siitä, onko osallistuja harrastanut aiemman kuuden kuukauden aikana sekä olisiko lapsella tai nuorella mahdollisuutta harrastaa ilman Harrastamisen Suomen mallin ryhmää.

SOSIOEKONOMINEN TAUSTA

Harrastamisen Suomen mallin yhdenvertaisuutta voidaan arvioida sillä perusteella, tavoittaako se lapsia erilaisista lähtökohdista. Lisäksi tieto perheen kotikielestä lisää ymmärrystä siitä, tavoitetaanko mallin piiriin osallistujia eri taustoista.

Mitattavat sosioekonomiset taustatekijät:

- Vanhempien pitkittynyt kotonaolo
- Vanhempien matala koulutustaso (vain peruskoulu tai alle)
- Perheen pienituloisuus
- Yksinhuoltajatalous

HYVINVOINTI

Hyvinvoinnin tukeminen on määritelty yhdeksi Harrastamisen Suomen mallin tavoitteeksi myös nuorisolaissa. Hyvinvoinnin mittaamisessa kannattaa hyödyntää useiden eri indikaattoreiden yhdistelmää.

- Ehdotetut indikaattorit
 - Ystävyyssuhteet ryhmässä
 - Kuuluvuuden kokemus ryhmässä
 - Mahdollisuus sanoa mielipiteensä ryhmässä
 - Kokemus turvallisesta aikuisesta ryhmässä
 - Kokemus kiusaamisesta ryhmässä

Lopuksi

Harrastamisen Suomen mallin tavoite on kunnioitettava: mahdollistaa vähintään yksi maksuton ja mielekäs harrastus jokaiselle lapselle ja nuorelle sekä edistää heidän hyvinvointiaan.

Verrokkina voidaan käyttää suomalaisen peruskoulun syntyä 1970-luvulla: kantavana ajatuksena oli, että kaikille lapsille tarjotaan yhtäläiset mahdollisuudet oppimiseen, riippumatta perheen taustasta, asuinpaikasta tai varallisuudesta.

Peruskoulu-uudistus onnistui osittain laajan poliittisen konsensuksen ja investointien ansiosta – vaihteittain.

Nyt kun Harrastamisen Suomen malli on käynnistetty onnistuneesti, sitä tulee uskaltaa kehittää kunnianhimoisesti eteenpäin:

- Harrastamisen Suomen mallin tavoitetta yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien lisäämisestä ja hyvinvoinnin edistämisestä seurataan säännöllisesti toimintaa rahoittavien ja toteuttavien tahojen kesken.

- Harrastamisen Suomen mallia kehitetään kaikille avoimena mallina, mutta mallin sisällä tulee kohdentaa resursseja siihen, että kaikilla potentiaalisilla harrastajilla on yhtäläinen tieto ja mahdollisuus osallistua. Kuntatasoinen tieto mahdollisista katvealueista auttaa toimenpiteiden kohdentamisessa.
- Harrastamisen Suomen mallilla on potentiaalia olla keskeinen ratkaisu mielekkään harrastamisen lisäämisessä. Valtion rahoituksen pysyvä tasokorotus mahdollistaa mallin laajentamisen, mutta sen rinnalle tarvitaan uusia ratkaisuja sekä lisäpanostusten tarpeen arviointia, jotta harrastusmahdollisuudet tavoittavat jokaisen Suomen lapsen ja nuoren.
- Harrastamisen Suomen mallin suurin vaikuttavuus syntyy, kun mukaan saadaan mahdollisimman paljon aiemmin harrastamattomia, toiminta tuo yhteen lapsia ja nuoria erilaisista perhe- ja harrastustaustoista ja se onnistuu edistämään kaikkien hyvinvointia, lähtökohdista riippumatta.

**Harrastamisen
Suomen mallia tulee
uskaltaa kehittää
kunnianhimoisesti
eteenpäin.**

Kiitos

Haluamme kiittää kaikkia selvitystyöhön osallistuneita tahoja antoisista keskusteluista ja näkemyksistä.

Harrastamisen Suomen mallin tavoitavuuteen ja vaikutuksiin liittyvä selvitystyö on ollut Me-säätiölle valtavan antoisa projekti. Projektin myötä olemme päässeet tutustumaan innostuneeseen joukkoon ihmisiä Harrastamisen Suomen mallin takana ja saaneet käydä monia kiinnostavia keskusteluita mallin kehittämisestä. Haluammekin kiittää kaikkia tähän selvitystyöhön osallistuneita tahoja. Erityisesti haluamme lausua kiitokset antoisasta yhteistyöstä ja keskusteluista:

Liikunta-, urheilu-, ja nuorisoministeri Mika Poutala sekä aiemmin ministerinä toiminut kansanedusta Sandra Bergqvist; Tiina Kivisaari, Henni Axelin ja Iina Berden opetus- ja kulttuuriministeriöstä; Simo Luukkainen Lupa- ja valvontavirastosta; Tarja Vartiainen Opetushallituksen Harrastamisen Suomen mallin yhteyspisteestä; Helsingin yliopiston dosentti Mikko Salasuo, George Mason Universityn apulaisprofessori Risto Marttinen, Kirsi Sula-oja, Reetta Rätty sekä kaikkien Harrastamisen Suomen mallin kuntien edustajat.

Liite: Me-säätiön ehdotukset mittareiksi, vastaajana huoltaja tai huoltaja ja lapsi yhdessä

HARRASTAMATTOMUUS

Mieti viimeistä 6 kuukautta. Onko lapsesi käynyt ohjatussa harrastuksessa vähintään kerran viikossa?

Viimeiseen 6 kuukauteen voi sisältyä viikkoja, jolloin harrastusryhmää ei ole järjestetty (esimerkiksi kesätauko). Voit valita monta vaihtoehtoa.

- Kyllä, koulupäivän yhteydessä
- Kyllä, jossain muussa harrastusryhmässä
- Ei

Jos lapsesi ei harrastaisi koulupäivän yhteydessä, voisiko hän harrastaa jossain muussa harrastusryhmässä?

- Kyllä
- Ei

SOSIOEKONOMINEN TAUSTA JA KOTIKIELI

Kenen kanssa lapsesi asuu?

- Lapsi asuu kahden vanhemman kanssa
- Lapsi asuu vuorotellen vanhempien luona
- Lapsi asuu yhden vanhemman kanssa
- Lapsi ei asu vanhempien kanssa

Mitä perheen vanhempi tai vanhemmat tekevät?

Voit valita monta vaihtoehtoa.

- Vanhempi tai vanhemmat ovat töissä
- Vanhempi tai vanhemmat opiskelevat
- Vanhempi tai vanhemmat ovat tällä hetkellä työttömiä
- Vanhempi tai vanhemmat ovat perhevapaalla
- Vanhempi tai vanhemmat ovat kotona muusta syystä. Syy voi olla pitkittynyt työttömyys, pitkäaikainen sairaus tai työkyvyttömyys
- Vanhempi tai vanhemmat ovat vanhuuseläkkeellä
- Joku muu

Mikä on perheen vanhemman tai vanhempien korkein koulutus?

- Vanhemmalla tai vanhemmilla ei ole koulutusta
- Peruskoulu
- Lukio tai ammatillinen koulutus eli toisen asteen tutkinto
- Korkeakoulututkinto, esimerkiksi yliopisto

Arvioi, kuinka paljon perheellänne on rahaa kuukaudessa kaikkiin kuukauden menoihin.

Menoja ovat esimerkiksi ruoka, vuokra tai talolaina, sähkölasku, vesilasku ja muut laskut. Arvioi perheen käytettävissä oleva rahamäärä verojen jälkeen.

- Alle X euroa
- Yli X euroa

Huom. Vaihtoehdot asetetaan perheen kokoonpanoon suhteutettuna käyttäen apuna Tilastokeskuksen indikaattoria ”Pienituloisuusrajat erityyppisissä asutokunnissa”. Kysymyksen avuksi tarvitaan apukysymys, joka kysytään ennen rahakysymystä.

Kuinka monta aikuista ja lasta asuu samassa osoitteessa lapsesi kanssa?

Merkitse ne aikuiset ja lapset, jotka asuvat samassa osoitteessa koko ajan tai suurimman osan ajasta.

___ Aikuista ___ Lasta

Vaihtoehtoisena kysymyksenä pienituloisuuden selvittämiseen voidaan käyttää kysymystä koetusta toimeentulosta.

Kun perheesi kaikki tulot otetaan huomioon, miten perheesi saa tavanomaiset menot katetuiksi nillä?

- Suurin vaikeuksin
- Vaikeuksin
- Pienin vaikeuksin
- Melko helposti
- Helposti
- Hyvin helposti

Mitä kieltä lapsesi kotona puhutaan eniten?

- Suomi
- Ruotsi
- Muu

HYVINVOINTI

Lapsellani on yksi tai useampi hyvä ystävä harrastusryhmässä.

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- Ei samaa eikä eri mieltä
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

Lapseni kokee, että hän on tärkeä osa harrastusryhmää.

- Täysin samaa mieltä
- ...
- Täysin eri mieltä

Harrastusryhmässä on joku aikuinen, jonka kanssa lapseni voi keskustella, jos hänen mieltään painaa jokin asia.

- Täysin samaa mieltä
- ...
- Täysin eri mieltä

Lastani kannustetaan kertomaan mielipiteensä harrastusryhmässä.

- Täysin samaa mieltä
- ...
- Täysin eri mieltä

Mieti viimeistä 6 kuukautta. Onko lapsesi kiusaamista harrastusryhmässä?

- Kyllä
- Ei

MUUT MAHDOLLISET MITTARIT

Mieti tulevaa lukukautta. Jatkaako lapsesi ohjattua harrastusta vähintään kerran viikossa?

Voit valita monta vaihtoehtoa.

- Kyllä, koulupäivän yhteydessä
- Kyllä, jossain muussa harrastusryhmässä
- Ei